

ערבי פסחים

במעלת יקרת הזמן של חודשי ניסן

מרגלא בפומיה דאאמו"ר זצוק"ל לומר בתקופה שקודם חג הפסח, 'א שעה נענטער צו פסח, א שעה נענטער צו פסח', [- קרובים אנו בשעה נוספת לחג הפסח], והיה כוונתו לזרז את הסובבים לעשות הכנה הראויה לקראת החג הקדוש הממשמש ובא. והנה אמרו חכמינו ז"ל (ע"ז יט, ב) 'אפילו שיחת חולין של תלמיד חכם צריכה תלמוד', ויש להבין כוונת הדברים ובפרט הלשון שנקט א 'שעה' נענטער צו פסח, ובוודאי לא נתכוון רק לומר להזדרז בהכנות החג כפשוטו.

ואפשר כי 'שעה' הכוונה זמן, ולרמוז שמתקרבים כבר לזמן המיוחד, כי הזמן הנעלה והגדול של פסח קרב ובא, וביותר שאמרו חכמינו ז"ל (ר"ה יא, א) 'בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל', והוא 'החודש אשר ישועות בו מקיפות' (פיוט למוסף שבת החודש), זמנים מסוגלים עד מאוד, ובוודאי שצריך לכך הכנה דרבה בגוף ובנפש.

יקרת הכנות בני ישראל לחג הפסח

בזכרוננו בימי נעורי בבית אאמו"ר זצ"ל היו ההכנות לקראת חג הפסח מרובים עד מאוד, כי היו מכינים את כל

המאכלים ממש בידים, ולא היה כלל אפשרות לקנותם, וכגון מלח, היו לוקחים אבן גדולה כמו סלע של מלח והיו טוחנים אותו, וכן בשר היו שוחטים בהמה קטנה במרתף, והמצות והיין וי"ש הכל נעשה במעשי ידים בבית, והיו צריכים להכין כמות גדולה גם עבור כל האורחים שהיה מספרם עד כשלושים או ארבעים אנשים.

וכבר מילתי אמורה דמרגלא בפומיה דאאמו"ר זצ"ל בימים אלו לומר: א שעה נענטער צו פסח, א שעה נענטער צו פסח, [- התקרבו כבר בעוד שעה אל חג הפסח], וכדי לרמוז שהזמן הגדול קרב והולך ויש להזדרז בעבודת הקודש, שעל ידי ההכנה הראויה יזכו לקנות את אורות הפסח.

חובת ההכנה בגשמיות וברוחניות

ובבן ידוע הוא שבדרך החסידות שמים דגש מיוחד על ענין ההכנה לקראת כל מצוה וזמנים נעלים, וכדוגמת הגארטל שאנו לובשים מרם כל תפילה, שיש בו ענין על פי הלכה משום (עמוס ה, יב) 'הבון לקראת אלקיך ישראל' (עיין או"ח סי' צ"א ס"ב), ועל אף שזמן לבישתו נמשך זמן מועט ממש, אמנם יש בזה משום הכנה לקראת העמידה לתפילה, ועושים בכך

ובתב הבני יששכר (מאמרי ר"ח מאמר א)
לפרש בזה מה שאמרו רז"ל (מדרש
תהלים צא) 'מפני מה ישראל מתפללין ואינם
נענים, מפני שאינם יודעים להתפלל בשם,
שנאמר (תהלים צא, יד) 'אשגבהו כי ידע שמי
יקראני ואענהו', ע"כ, והקשה שדבר תימה
הוא, כי אין בבני ישראל אחד שאינו יודע
את השם הנכתב והנקרא, ומבאר הכוונה
על דרך הג"ל, שהכוונה שאינו יודע את
הצירוף השייך לאותו חודש בזמן שמתפלל,
ולפי שתפילה עם הכוונה הנזכרת בכוחה
להביא את קירוב הגאולה.

ועל דרך זה שמעתי רמז על מאמר חז"ל
(ר"ה יא, ב) 'בניסן נגאלו ובניסן עתידים
ליגאל', כי חודש ניסן זמנו מסוגל לגאולה
קרובה, והטעם לפי שיש לכוון בכל ראש
חודש כוונת צירוף השם השולט בו, והנה
בכל החודשים אין אותיות השם כסדרן
וקשה לכוון בו כראוי, וכגון בחודש אלול
הצירוף בסופי תיבות וצדקה' תהיה' לנו'
כ' (דברים ו, כה), ובחודש כסלו הצירוף
ו'ירא י'ושב ה'ארץ ה'כנעני (בראשית ג, יא),
ועל כל פנים אין אותיות השם כסדרן,
וממילא קשה לכוון, מה שאין כן בחודש
ניסן שהשם כסדרו אפשר בניקל לכוון בו
ומסוגל לקבלת התפילות ולזכות לגאולה
שלימה. (עיין בני יששכר מאמרי ניסן מאמר א').

חובת ההכנה לקראת מעשי מצוה

בספרים הק' (ראה דרך ה' להרמח"ל חלק ד
פרק ב) כבר האריכו בגדלותה

מעשה מיוחד לפני התפילה, ונמצא מתעלה
על ידי זה במדרגה עוד טרם התפילה
עצמה.

ובמו כן בהכנה לקראת חג הפסח שנכלל
בו כמה וכמה ענינים, הן שיכון
האדם את עצמו ברוחו ונפשו, והן במעשים
שיושיט ידו לסייע לבני ביתו או להורים,
בכל מה שיכול לסייע ולעזור, וכל זה נכלל
במאמר הנזכר, א' שעה נענמער צו פסח,
שיש להתכוון לקראת ימי החג הקדוש
הקרבים ובאים לקראתנו לשלום.

לכוון בכל חודש את צירוף השם השולט בו
הנה ידוע מספרים הק' (ראה שערי אורה
שער ה'; וע"ע פרדס רימונים להרמ"ק שער
כא פט"ו וט"ז) כי ב"ב חודשי השנה שולטים
י"ב צירופי הוי"ה, ובכל חודש שולט צירוף
אחר מהשם, והם רמזים בפסוקים
מהתנ"ך, ומן הראוי לציין כאן שב"ק
אאמו"ר זצ"ל היה מעורר על זה, שיש
להשתדל לכוון בעת ברכת החודש
כשמזכירים שם החודש, לכוון על צירוף
השם השולט באותו חודש, וכן בתפילת
מוסף דראש חודש באמירת שם הוי"ה
בברכת 'מקדש ישראל וראשי חדשים' יש
לכוון כג"ל (משנת חסידים; סידור רבי שבתי
מראשקוב), וכמו כן בעת חזרת השליח ציבור
התפילה בסיימו הברכה הג"ל בתיבת הוי"ה
יש לכוון כג"ל. ובחודש ניסן הבעל"ט צירוף
השם השולט בו הוא, י'שמחו ה'שמים
ו'תגל ה'ארץ (תהלים צו, יא), שהוא ר"ת
יהו"ה וכל אותיות השם כסדרן.

וחשיבותה של ההכנה קודם מעשה מצוה, שרק על ידי הכנה הראויה יוכל לקיים המצוה כראוי, ואילו בלא הכנה תחילה נראה האדם כמאמר העולם 'אזוי ווי א' יווני אין סוכה' [- כמו יווני בתוך הסוכה], והיינו כי הנופל בפתע לתוך מעשה המצווה נראה כמו נכרי שנכנס לסוכה, שאינו מבין מכל הנעשה סביביו, מה זה ועל מה זה.

ורמז מיוחד על חובת ההכנה לקראת חג הפסח, מצינו בגמרא פסחים בפרק עשירי הנקרא 'ערבי פסחים', דהנה בדרך כלל מצינו ששם הפרק נקבע על דבר שהוא מענין כל הפרק עצמו, ואילו פרק זה העוסק בכל עניני הפסח, אין רק תחילתו מעניני ערב פסח בלבד, ולמה נקבע שמו 'ערבי פסחים'.

ההכנה לתפילה חשובה כתפילה

ויש לומר רמז בדבר, שבא ללמד על חובת ההכנה לקראת המצוה, דכדרך שאדם עושה הכנה לפני התפילה, בלימוד התורה ובטבילה במקוה וכיו"ב, ממילא על ידי זה התפילה באופן אחר לגמרי, וענין זה של חובת הכנה לתפילה מקורו בגמרא ברכות (לב, ב) 'חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושוהין שעה אחת', הרי שההכנה לקראת התפילה והעבודה אחר התפילה היה באופן שוה לזמן התפילה עצמה, וללמד כי ההכנה לפני ולאחריה כחלק מגוף הדבר יחשב.

ערבי פסחים - רמז על ההכנה בערב פסח ובדרך זה יש לפרש דלכן נקרא שם הפרק 'ערבי פסחים', להורות על חובת ההכנה לחג, ולרמז שעיקר החג תלוי בעבודה שלפניה, ואז יוכל לחוג את חג המצות בדיעות, וגם ההכנה למצוה נחשבת כחלק ממעשה המצוה.

וזוה יש להעמים בלשון 'מה נשתנה' שאומרים בהגדה, 'שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה', והיינו שיש כבר הכנה במצה בלילות שלפניה, היינו ההכנה על עבודת ותכלית זה הלילה, ואז יזכה ש'הלילה הזה כולו מצה', יהיה קדוש לה', ויבוא לידי התועלת הנרצית לקבלת כל הקדושות והאורות של זאת הלילה.

ההכנה למצוה - הכלי לקבלת השפע

עיקר קנין חג הפסח והשפעותיו תלוי בהכנה הקודמת אליו, וזה רמז במאמרם (פסחים ו, א) 'שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום', שיש לעסוק ולדרוש בעניני החג קודם לחג. ובזה יש לפרש מה שאומרים בהגדה, 'כול מראש חודש', דקשה מהו ההוה אמינא בזה, והלא בשום מצוה אחרת לא מצאנו שאפשר להתחיל בעשיית המצוה קודם זמנה, אלא שבחג הפסח דווקא היה הוה אמינא כזה, מצד שיסוד היום טוב הוא גם כן בזמן שלפניו, והיינו בהכנה אליה, והיה אפשר לומר שגם יכול לקיימה בזמן זה.

שיהנה מזה, ולכך פתר לו יוסף החלום 'בעוד שלושת ימים ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על עץ'.

בי יסוד גדול הוא שבלא הכנה אי אפשר לזכות ולקנות מאומה, ו'מידה טובה מרובה' כאשר האדם מכין עצמו כדבעי זוכה לאורות גדולים, ויש לו בית קיבול לחמשכת האור עד שישאר אצלו בקביעות. (עיין שער לוי פר' וישב עה"פ ויחלמו).

באכילת הפסח במצרים עשו הכנה על הגאולה

ויש להוסיף בזה, דאף בני ישראל במצרים, עשו הכנה לקראת גאולתם ויציאתם ממצרים, בזה שנצטוו על אכילת הפסח (שמות יב, יא) 'וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם וגו'', ופירש רש"י: 'מזומנים לדרך', והיינו מוכנים לגאולה.

זכרון יציאת מצרים בימות השנה - לפי איכות הסיפור בליל פסח

ובנותן טעם יש להוסיף בזה, דידוע שאלת האחרונים בביאור דין סיפור יציאת מצרים בליל פסח, במה שונה הוא מכל שאר ימות השנה, שהרי יש חיוב בכל יום של 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייד', וביותר שהרמב"ם ב'ספר המצוות' אינו מזכיר מצוות זכירת יציאת מצרים בימות השנה, ומזכיר רק מצוות סיפור יציאת מצרים בליל

ובן רואים ענין ההכנה מכך שיש איסור אכילת חמץ כבר קודם החג, ואף קודם חצות יש כבר סוף זמן אכילת חמץ, ללמד על מעלת ותוקף הזמן שקודם היום טוב פסח.

ובאמת שעצם חובת ההכנה לחג מצאנו גם בשאר ימים טובים, חודש אלול לפני ראש השנה, והעשרת ימי תשובה לפני יום הכיפורים, וימי הספירה ושלושת ימי הגבלה כהכנה לשבועות, ומכל מקום בחג הפסח יש לזה מקום גדול גם בהלכה, ששואלין ודורשין בו משלושים יום קודם לחג ואיסור אכילת חמץ קודם לחג כנוצר.

האדם אינו זוכה בשפע של קיימא - בלא יגיעה ועמל

וחובת ההכנה מצינו גם כן בענין פתרון החלומות אשר פתר יוסף לשר המשקים ולשר האופים, אשר פתר חלום האחד לחיים וחלום רעהו למיתה, והטעם שפתר לזה כך ולזה כך, ואיך היה מוכח מגוף החלום פתרונו, אלא ההבדל הוא כי שר המשקים בחלומו עמל ויגע למלאכתו 'ואקח את הענבים ואסחט אותם וגו' ואתן את הכוס על כף פרעה' (בראשית מ, יא), שהתעסק בכל העבודה של הכנת המשקה קודם שנתנו על כף פרעה, ואילו שר האופים חלם 'והנה שלושה סלי חורי על ראשי וגו' (שם טז), שבאו לו המאכלים ללא כל טורח ויגיעה, ואם כן אי אפשר

ראש והתחלה להם, וממנם זה גם כן לא נמנה למוצוה בפני עצמו.

ובן במצוות שבת מצאנו ענין ההכנה הקודמת לה, ואף מזכירים אותה בפה בכל יום מימות השבוע, 'היום יום ראשון בשבת, היום יום שני בשבת', ואז על ידי ההכנה, בבוא יום השבת זוכים להארת שבת במידה גדושה, שהרי כל ששת ימי המעשה היו הכנה לקבלת האור והקדושה, ואז שוב לאחר השבת נמשך גם כן הארת שבת קדש על כל ימות השבוע.

מ"ו ניסן, ויש להבין המעם והחילוק (ע"י אור שמח הל' קריאת שמע פ"א ה"ג, עמק ברכה עמ' עז).

אלא הביאור בזה, כי על ידי הזכירה בליל פסח כשיעמיק להתבונן במעשה הנסים והנפלאות ובסיפור הדברים, יושרו הדברים בלבו ויעשו רושם אצלו, ועל ידי זה יעמדו הדברים לזכרון מעשי ה' עמנו משך כל השנה, ונמצא זכרון יציאת מצרים בכל ימות השנה תלוי באיכות הסיפור של ליל פסח, נמצא הוא

שבת הגדול

ובמובא מזקני בעל ההפלאה זי"ע (בהקדמה לספר המקנה) שכל

הסדר שאנו עושים בשמחת חתן וכלה היה כביכול בין הקב"ה לבנסת ישראל מעת יציאתם מצרים עד קבלת התורה, שהקב"ה נדמה לחתן ובנסת ישראל לכלה, והכתובה היה התורה, וכסף הקידושין היה בעטרות שקבלו בני ישראל בהר סיני, ומעמד החופה היה בהר סיני שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית.

ועיקר הכבוד שמים שנעשה על ידי בני ישראל היה, ביציאתם ממצרים ובהכנה לקראת היציאה, שביום עשרה

בשבת הגדול נתגלה כבוד שמים ע"י מעשי בני ישראל

בסדר התפילה, בקידושא דסידרא, אומרים: 'ברוך אלקינו שבראנו לכבודו', שאנו מברכים ומודים להקב"ה על מתנת החיים שניתן לנו להרבות בהם כבוד ה', וכן אומרים נוסח זה בתוך השבע ברכות שנתקנו לשמחת גישואין, 'שהכל ברא לכבודו', וכדרך שמברכים כן לחתן וכלה בהתחלת חייהם המשותפים, כן היה בבני ישראל ביציאתם מארץ מצרים, שהתחיל הנהגה זו, שתכלית בריאתם להרבות כבוד שמים.